

Un racó per descobrir

El pont de la sèquia del Ratxo

Per Toni Soler

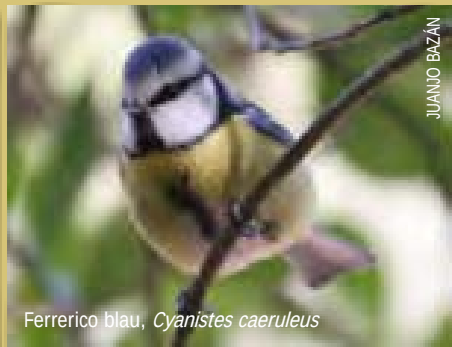
Al terme municipal de Calvià, a Mallorca, hi ha la finca pública de Galatzó. Allà s'hi troba el pont de la sèquia del Ratxo, molt a prop del límit de les finques del Ratxo i Galatzó. Per arribar a aquest racó, una vegada hem accedit a la finca i abans d'arribar a la segona barrera d'accés, prendrem el camí cap a la dreta.

Una vegada sobrepassat el torrent del Ratxo per un gual empedrat que travessa el torrent, a l'esquerra apareix una petita esplanada. Si ens fixem bé, veurem un camí, millor dit una senda forestal, a la nostra esquerra que s'endinsa en una densa pineda secundària amb sotabosc de carritxeres i mates. Aquest tirany ens conduirà, aproximadament a uns cent metres, al nostre punt de destinació. Malgrat que el camí es va desdibuixant, la remor de l'aigua que corre per la sèquia ens hi dirigirà.

En aquest punt podem observar com la sèquia del Ratxo creua el desnivell del torrent mitjançant un aqüeducte, denominat comunment "el pont de la sèquia del Ratxo".

Tipològicament correspon a un pont d'arc, en el qual un arc de mig punt és l'element que sustenta la via de pas. La sèquia discorre per la part superior del pont.

Una vegada que hem arribat a aquest lloc, podrem gaudir del seu verdor i frescor, propiciats per una vegetació exuberant. En destaquen les molles i falgueres que, sens dubte, ens cridaran l'atenció.

En el pont, l'aigua ralenteix el seu discórrer en el camí cap a l'aljub dels molins d'aigua de Galatzó. Per aquest motiu, sobretot a l'estiu, nombroses espècies d'ocells l'aprofiten per beure i banyar-s'hi. Per tant, en aquesta època és un punt d'observació privilegiat.

La llista de visitants seria interminable, però podríem destacar la presència del busqueret coallarg (*Sylvia balearica*), senyoretetes (*Aegithalus caudatus*), trencapinyons (*Loxia curvirostra*), tudons (*Columba palumbus*), ferrerico blau (*Cyanistes caeruleus*), tórtora (*Streptopelia turtur*) i, per descomptat, nombrosos fringíl·lids com la cadenera (*Carduelis carduelis*), verderol (*Carduelis chloris*) o passerell (*Carduelis cannabina*).

Si hi estem interessats, també podrem observar elements molt característics de la fauna de la sèquia com el granot (*Pelophylax perezi*) i la serp d'ai-

gua (*Natrix maura*) com també nombrosos invertebrats. Una vegada realitzades aquestes observacions podem optar per tornar pel mateix camí pel qual hem accedit o fer-ho a través de la sèquia en direcció a l'oest. Sortirem al camí dels Planes i posteriorment podrem o bé anar a visitar la cases, cap a la dreta, o bé tornar a l'inici del camí de la finca cap a l'esquerra. •

Es Busqueret se'n va de viatge

Els faisans de Majdanek

Crònica d'un viatge de ploma al nord-est de Polònia

Per Josep Amengual i Lola Larumbe

RENATA & MAREK KOSINSKI

Picot garsel dorsiblanc, *Dendrocopos leucotos*

Polònia és una de les destinacions ornitològiques més interessants que es poden triar avui en dia a Europa. Els sistemes naturals polonesos són variats, amb rius ben conservats al nord-est, boscos mixtos meravellosos i la costa bàltica o les zones muntanyoses del sud. L'allotjament, el lloguer de cotxes i el transport públic són decentes i barats com també el menjar, amb embotits i cerveses tant bones com les txeques o alemanyes i més econòmiques. Els no exclusivament addictes al

plomatge podran gaudir, a més a més, del millor país d'Europa per a veure mamífers, incloent-hi els sis grans: linx boreal, llop, onso, cérvol, ant i bisó europeu. I els urbanites descobriran que Gdansk o Cracòvia són ciutats de somni.

Per al viatge que emprenguérem l'agost passat triàrem un dels recorreguts més típics dels que s'ofereixen per a aucellers: inclou dos parcs nacionals, el de Biebrza i el de Bialowieza, i les zones

confrontants o de connexió, que descendeixen per la frontera est de Polònia amb Bielorússia i Ucraïna fins a acabar a la ciutat de Cracòvia com a guinda del pastís. El millor per a moure's pel país és el lloguer de cotxe. Les dates triades no foren, com passa amb l'agost a Europa, les millors, i és molt més recomanable la visita a ambdós parcs, durant la segona quinzena d'abril i la primera de maig. A l'agost et perds bona part de les millors rareses que el país ofereix, bé perquè ja no hi són —el

Białowieża

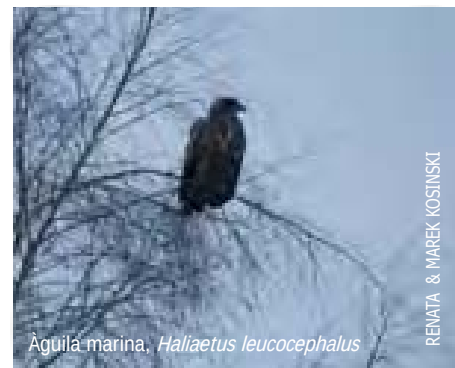
RENATA & MAREK KOSINSKI

cas del cegall reial (*Gallinago media*) i el batallaire (*Philomachus pugnax*) en parada nupcial, el papamosques de collar (*Ficedula albicollis*) o la buscarla d'aigua (*Acrocephalus paludicola*)—, o bé perquè són molt més mals de veure o sentir, com és el cas dels picots. Més endavant en parlarem. Per veure bisó europeu també és la pitjor època, ja que romanen solitaris a l'interior del bosc i tan sols s'aventuren a pasturar als prats veïns a la matinada, gairebé de nit. L'agost de l'any passat va ser, a més a més, molt calorós.

Comencem pel Parc Nacional de Biebrza, considerat la zona humida fluvial interior d'inundació més extensa i millor conservada de tot Europa. Amb 60.000 hectàrees, Biebrza és un parc gran —el més gran de Polònia— i complex i agrupa ecosistemes de bosc, prats i maresmes en una estructura lineal, seguint el curs del riu Biebrza des de la frontera amb Bielorússia fins just la unió amb el riu Narew

al sud, no lluny de la població de Tykocin. Els boscos que inclou són manejats i gestionats, els prats es cultiven o destinen a pastures extensives de vaques i la zona humida i el riu estan humanitzats i modificats. El grau de naturalitat general és molt gran i harmònic, malgrat tot. A l'agost, gran part de la zona humida està seca i es pot transitar per les carreteres i pistes de terra que l'envolten, però el desglaç primaveral i la planura al·luvial coberta de dipòsits glacials d'arenes i argiles converteix la zona en un immensa zona humida meandriforme, amb extenses llacunes i canyissars negats. Hi ha moltíssimes aus i extenses formacions de cesquera de baixa altura negades, que deixen illetes en sec, l'hàbitat de nidificació ideal per a la buscarla d'aigua.

Per una visita casual d'un dia o dos són suficients els recursos de la web, un grapat de mapes i ganes d'explorar. Si volem, però, endur-nos la llista de rareses locals completa, és millor contactar amb les empreses de turisme de natura o algun guia local, i dedicar-li a aquest lloc almanco dos o tres dies. Del que cercàvem ens enduguérem l'àguila marina (*Haliaeetus albicilla*), àguila cridanera (*Aquila clanga*), àguila pomerània (*Aquila pomarina*), trencanous (*Nucifraga caryocatactes*), picot negre (*Dryocopus martius*), picot garser siríac (*Dendrocopos syriacus*) en el riu Narew prop de Tykocin, hortolà groc (*Emberiza citrinella*), fumarell (*Chlidonias niger*), fumarell carablanc (*Ch. hybrida*) i fumarell alablanc (*Ch. leucopterus*), grua (*Grus grus*), cornella emmantellada (*Corvus corone cornix*), cigne mut (*Cygnus olor*), busqueta icterina (*Hippolais icterina*), ferrerico palustre (*Poecile palustris*) i vitrac barba-roig (*Saxicola rubetra*); ens quedarem amb les ganes de veure el cegall reial, la guàtlera maresa (*Crex crex*)

Àguila marina, *Haliaeetus leucocephalus*

RENATA & MAREK KOSINSKI

—amb més de 1.000 parelles— i, sobretot, la buscarla d'aigua, que ens feia befa a Espanya, a la Laguna de la Nava... Un altre cop serà. Un enorme mascle d'ant, albirat el darrer dia pasturant entre el canyissar en la distància, va ser la guinda d'un pastís molt recomanable. I tot i que no els cercàrem, hi són abundants els castors.

Després de dos dies complets a Biebrza en un alberg rural, seguirem ruta cap a la destinació estrella del viatge: el parc Nacional de Białowieża. Patrimoni de la Humanitat, reserva de la Biosfera, a cavall entre Polònia i Bielorússia, Białowieża fou vedat de reis i, malgrat la seva grandesa perduda, segueix essent-ne digne hereu. Aquí els tsars russos i els monarques polonesos o lituans crearen residències d'estiu i hi celebraren grandioses batudes de centenars de bisons, llops, onsos, ants o cérvols. D'aquests magnífics gegants avui sols l'onso bru hi és absent, extingit pels mateixos furtius famolencs que el 1919 acabaren amb els darrers bisons salvatges. Reintroduït a partir de guardes captives el 1929 a Polònia, el bisó europeu (*Bison bonasus*) és avui una espècie sols aparentement semisalvatge: s'han creat fins a dotze nuclis de població entre Bielorússia, Lituània i Polònia, i Marek Borkowski de Wildlife Poland ens va informar que

Grèvol, *Tetrastes bonasia*

RENATA & MAREK KOSINSKI

comencen a veure's moviments naturals i intercanvis poblacionals entre els diferents grups.

Białowieża és un enorme bosc temperat mixt de planura, de titularitat completament pública. Sumades les dues parts de diferent sobirania, l'extensió global s'acosta a les 200.000 hectàrees. Inclou més de 20 associacions forestals diferents i hi predominen, a grosso modo, diferents formacions de bosc decidu i perenne amb zones de bosc negat. Hi dominen el roure de fulla gran (*Quercus petraea*), el carpí (*Carpinus betulus*), el vern (*Alnus glutinosa*), el freixe (*Fraxinus sp.*), l'om (*Ulmus sp.*), el poll (*Populus alba*) i l'avet, més abundant aquest darrer com més al nord anam. És, a més, la formació d'aquestes característiques millor conservada de tot Europa i, pràcticament, l'única que manté zones que es poden considerar i estudiar com a autèntic bosc temperat primari no modificat. Hi ha milers d'arbres d'entre 300 i 600 anys, autèntics gegants de fins a sis metres o més de perímetre i més de quaranta-cinc metres d'altura en molts de casos, atacats amb freqüència per fongs que minen lentament el seu interior o els produeixen deformacions grotesques, que acaben jugulant la pujada de saba i maten l'arbre. La seva caiguda produeix una clariana a la selva que serveix com a camp d'estudi de múltiples processos ecològics a petita escala, com la successió, la competència per la llum, l'augment de l'evapotranspiració, o la aparició d'espècies fantasma, presents tan sols com a germoplasma a l'ombra, a l'espera d'un esdeveniment catastròfic que les desperti i les nodreixi.

La taca de bosc es maneja de forma bastant envitricollada i deficient, mitjançant un model de gestió de caràcter bàsicament forestal, a través de diferents figures de gestió i conservació, tant a la zona bielorussa (Belovezhskaya Pushcha) com a la part polonesa (Puszcza Białowieńska), la qual inclou un parc nacional de

10000 hectàrees ben gestionat en línies generals, amb programa d'ús públic i allotjaments als voltants. És la part de la selva més fàcilment visitable: el parc inclou una zona nucli, un àrea central que gaudeix del màxim grau de protecció, la reserva integral, que malgrat la seva modesta mida —menys de 5.000 ha— és l'autèntic bessó del parc i la seva zona més famosa. Els enginyers forestals alemanys que posaren en marxa l'explotació forestal per primera vegada en els anys de la Gran Guerra quedaren meravellats amb la seva bellesa, complexitat i diversitat, i en recomanaren des del principi la protecció. Malgrat tot, un complet sistema de pistes rectilínies i petites vies fèrries per a les vagonetes recorda constantment el passat d'explotació, fins i tot de la zona més secreta de la reserva. Tan sols es pot visitar amb reserva anticipada i guia amb llicència del parc i qualsevol maneig, excepte per a necessitats de gestió o científiques, està prohibit des de la seva declaració el 1947.

La resta, fins les 60.000 hectàrees de la part polonesa, està sotmesa a gestió forestal, fins i tot a la part de parc nacional no inclosa en la reserva integral. El bosc és objecte d'un intens estudi pels científics

polonesos, entre d'altres temes en dos aspectes particularment interessants per als ornitòlegs. La comunitat aviària vinculada a les distintes associacions forestals ha estat descrita i monitoritzada des de fa més de 25 anys i mostra una remarcable estabilitat, molt rara a la resta del continent; el segon grup de treballs té a veure amb els pícid: Polònia és un paradís per als picots, i amb 10 espècies inclou la totalitat dels taxons possibles. A Białowieża és possible albirar totes les espècies, llevat del picot garser siríac. S'està treballant a fons en l'ecologia i conservació del picot garser dorsblanc (*Dendrocopos leucotos*) i, en menor mesura, el picot tridàctil (*Picoides tridactylus*), dues espècies vinculades a boscos de fulla caduca madurs amb abundant fusta en descomposició, riques en larves d'escarabats xilòfags dels quals s'alimenten. Aquest tipus de bosc madur sense intervenció és condició necessària per mantenir el picot garser dorsblanc; si el bosc es gestiona i es retira la fusta morta per qüestions sanitàries, el dorsblanc simplement desapareix com a reproductor. Això està passant a Białowieża, on crien unes 115-130 parelles d'aquest aucell, la millor població polonesa, i on s'ha demostrat que la contracció de l'àrea de l'espècie està directament relacionada amb l'augment del maneig forestal. Casos molt semblants s'han donat a les navarreses selva d'Iratí i a la senyoria de Bértiz, en relació amb aquesta espècie.

El picot garser gros (*Dendrocopos major*) és abundant arreu i és molt fàcil trobar roures de fulla gran vells amb cons d'avet incrustats en l'escorça, emprats com a banc de fuster per perforar-los i accedir als pinyons. Aquesta curiositat no ho és tant quan ens adonam de la successió cíclica que hi ha entre els roures de fulla gran i els avets, i el paper que juga el picot garser gros en el seu manteniment. La regeneració dels rodals de roure requereix un alt grau de pertorbació en la massa forestal: si no hi penetra la llum, els plançons no arranquen. Aquesta pertorbació es produeix sovint per la infestació

Papamosques de collar, *Ficedula albicollis*

RENATA & MAREK KOSINSKI

JOSEP AMENGUAL

de densos rodals d'avets circumdants als roures madurs per escarabats escoltids, que acaben produint la mort i caiguda de forma massiva dels primers. En aquestes condicions es crea una clariana que permet el desenvolupament dels roures joves i el cicle recomença.....si no es romp per la retirada de la fusta per tractar infestacions. Va de callada que són les activitats alimentàries del picot garser gros les que originen el banc de llavors d'avet necessàries perquè la cosa funcioni.

Entrem, però, en el bosc, a la reserva integral del parc a les quatre de la matinada acompanyats per un bon guia local, amb els sentits desperts i la ment clara, i preparem-nos per una de les grans sensacions que ens pot oferir la natura europea. S'accedeix al bosc com en un ritual de pas per una enorme portassa de fusta. Una guarda de cérvols ens rep i en fugir i perdre'ls ens començam a adonar de la surrealista magnificència del bosc i

la seva estructura: l'altura i la grandiositat dels arbres recorda una catedral colossal. La paleta dels verds és infinita, saturant: no es veu res a més d'uns centenars de metres, i la llum arriba absolutament tamisada, fet que obliga els fotògrafs a usar el trípode i obertures de lent frontal de quaranta mm o superiors per als prismàtics. Els 8x50 són ideals, malgrat el seu pes. El 30% de la matèria vegetal es podreix al terra: no hi ha mà humana que reculli o retiri res, i les moltes, fongs i xilòfags es desenvolupen en quantitat i diversitat sorprenent. Continuament es trepitja fusta podrida i ens adonam que ha sortit el sol fa estona quan els feixos de llum obliqua, esmunyint-se en una clariana, divideixen l'espai, ens ceguen, ens engaten i ens corprenen alhora. Els arbres caiguts deixen a l'aire immensos pans d'arrels, perquè els sistemes radicals són gairebé horitzontals: la matèria orgànica i els nutrients, com a la selva tropical, abunden tan sols a les capes més superficials del sòl per la feracitat dels descomponedors

i s'han d'abastar ràpidament. Aquest esquema radical fa els arbres vulnerables als forts vents. És un bosc silenciós a l'agost, no brunzeix com la jungla: just sentim els polls trèmols agitant-se alts amb la menor brisa, i el cant o bullir dels aucells: pinsans (*Fringilla coelebs*), passaforadins (*Troglodytes troglodytes*), pica-soques blaus (*Sitta europaea*) i raspinells (*Certhia sp.*), papamosques (*Muscicapa striata*), papamosques de collar (*Ficedula albicollis*), papamosques menuts (*Ficedula parva*), diversos picots: picot negre, picot garser mitjà (*Dendrocopos medius*), picot garser petit (*Dendrocopos minor*), picot garser dorsblanc, picot tridàctil, picot garser gros... A l'agost se'ls sent tragar més que no veure'ls en el bosc, ja que no tamborinegen: a la primavera cerquen arbres morts per tamborinear, i a algunes rabasses conegudes es reuneixen quatre o cinc espècies simultàniament. És millor provar sort al magnífic parc forestal annex al palau, just a l'entrada: és un lloc fantàstic per veure-hi passeriformes.

Unes altres zones interessants són les llacunes situades a l'entrada del parc i l'enorme zona perifèrica, més o menys manejada, però accessible i molt interessant en qualsevol cas: allà vérem trencanous, grèvol (*Tetrastes bonasia*) i el fantàstic mussol menut (*Glaucidium passerinum*), en una emocionant escolta nocturna en la qual el guia es va lluir reclamant amb la veu i atraient l'animal fins al nostre costat. Quina meravella d'animaló: nerviós i agosarat a la vegada, es manté pròxim, i no pareix molestar-lo en excés el focus. L'observació amb un bon telescopi fou realment el millor del viatge. Al nord de Białowieża hi ha l'embassament de Siem-

anovskie, on és possible albirar el xàtxero citrí (*Motacilla citreola*). De camí, vérem quatre espècies diferents de capsigrany: trenca (*Lanius minor*), el botxí septentrional (*L. excubitor*), el capsigrany roig (*L. collurio*) i capsigrany (*L. senator*)-, i és fàcil de veure-hi l'àguila pomerània. A l'embassament gaudirem de l'àguila marina i molts de fumarells carablancs (*Chlidonias hybridus*), i val la pena posar atenció als limícoles que recorren els discs a la caça d'alguna raresa.

Després de passar per Lublin i visitar el camp de concentració de Madjanek —on desenes de faisans comuns (*Phasianus colchicus*) aprofiten la protecció del recinte tancat per evitar els caçadors—, ens acomiadam de Polònia a la bella i ben conservada ciutat de Cracòvia. La part antiga està enrevoltada per un parc circular a manera del Ring vienès, seguint el traçat de les antigues murades: el Planty, que per passejar i observar aucells és un lloc fantàstic. Al Sud-oest de Cracòvia i relativament a prop de la ciutat hi ha petits boscos amb Gamarús dels Urals (*Strix uralensis*), visitables en transport públic.

En definitiva, Polònia és una destinació ornitològica relativament poc coneguda per aquí, i pensam que recomanable, amb oferta cultural, històrica i zoològica complementària de gran interès, i una gent amable, tranquil·la i educada, silenciosa, gairebé en excés, i molt oberta, especialment els més joves. Aquest país és fàcil que canviï a pitjor ambientalment en pocs anys i, per això, hauríem d'aprofitar actualment quan, entre d'altres coses, encara podem pagar en zlotys. •

Fumarell alablanc, *Chlidonias leucopterus*

RENATA & MAREK KOSIŃSKI

Identificació

Els ulls de bou

Phylloscopus trochilus vs. *Phylloscopus collybita*

La primavera ja és aquí i, amb ella, torna el dubte que afecta a tot ornitòleg aficionat. Arbres i arbusts bullen plens de petits ulls de bou, però...de quina espècie són?

Al llarg de l'hivern ens acompanyen els abundants i omnipresents ulls de bou (*Phylloscopus collybita*) i sol ser fàcil identificar-los si s'estudien amb deteniment, però ja a finals de març comencen a arribar en gran nombre uns parents seus molt propers i que visualment es fan quasi indistingibles per a l'observador d'aus sense gaire experiència. Es tracta dels ull de bou de passa (*Phylloscopus trochilus*). Altres espècies d'ull de bou, molt més escasses, també arriben a la primavera, però la pregunta més freqüent que ens fem és: ull de bou o ull de bou de passa?

Phylloscopus collybita

MANOLO CABALGA

MANOLO CABALGA

MANOLO CABALGA

Aquí trobarem la resposta, tot i que és evident que molts dels ull de bou que vegem en condicions que no siguin òptimes els haurem de deixar sense identificar, ja que aquestes dues espècies són molt similars. Per a una correcta identificació, sempre serà important que ens fixem en el major nombre possible de característiques. Hem de prendre nota principalment del següent:

Veus: el cant d'aquestes dues espècies és molt diferent i, per tant, és una ajuda excel·lent per a diferenciar-los. L'ull de bou emet un monòton "txif-txaf-txif-txaf-txif-txif-txaf..." que, de vegades, pareix que no ha d'acabar mai. L'ull de bou de passa sovint canta durant la migració primaveral i emet un reilet descendent que dura uns 3 segons i que sona molt més musical que l'anterior. Els reclams també són un poc diferents i especialment útils durant el pas de tardor, període en el qual els ulls de bou no solen cantar. L'ull de bou emet un bisil·lab agut "hu-it" mentre que l'ull de bou de passa emet un bisil·lab pla "hú-iit".

Coloració: el color de les potes sol ser útil per distingir-los. L'ull de bou quasi sempre té les potes fosques, de marró fosc fins quasi negres. El color de potes a l'ull de bou de passa és més variable, encara que normalment són bastant pàl·lides, d'un color marró clar. Les diferències en la coloració del plomatge són lleugeres, però durant la primavera s'accentuen a causa de les diferents estratègies de muda d'aquestes dues espècies. L'ull de bou de passa ens arriba a la primavera amb el plomatge bastant nou, les parts superiors són d'un marró-verd bastant viu i les inferiors bastant blanques amb l'àrea de la gola i el pit tenyides variablement de groc. La 'cella' sol ser llarga i ben marcada. L'ull de bou durant la primavera mostra el plomatge molt més desgastat, les parts superiors d'un marró-grisenc bastant fosc mesclat amb alguns tons verds, les parts inferiors són més 'brutes' que en l'ull de bou de passa, no tan blanques. La 'cella' sol ser curta i poc definida, encara que alguns exemplars la poden tenir més semblant al de passa. A la tardor, aquestes diferències en la coloració de les parts superiors es fan menys evidents. Afortunadament, la majoria dels ull de bou de passa (juvenils) a la tardor són molt grocs a les parts inferiors i és senzill diferenciar-los.

Estructura: és molt important fixar-se en la silueta i en la longitud de les ales, si és

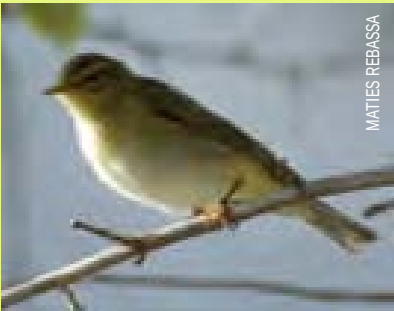
possible. L'ull de bou sol semblar una au rodoneta i amb el cap gran, mentre que el de passa és més estilitzat, amb ales llargues i cap aparentment més petit. Parlant més tècnicament, la projecció de les primàries, si pot veure's bé, és diagnòstica per diferenciar-los. En l'ull de bou la projecció és curta, aproximadament la meitat o menys de la longitud de les terciàries. En el de passa és més llarga, entre dos terços i el total de la longitud de les terciàries.

Moviments típics: és característic veure els ull de bou agitar de tant en tant la cua cap avall vigorosament, en ocasions gairebé constantment. Els ull de bou de passa en ocasions realitzen un moviment similar però no tan intens ni en sèries seguides. •

Phylloscopus trochilus

PERE GARCÍAS

MATIES REBASÇA

TONI MUÑOZ